

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Art. I. De Causis, ob quas differri potest Restitutio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

Q U Æ S T I O VI.

De Causis, ob quas omitti, vel differri possit Restitutio.

Causæ, ob quas restitutio licite differri potest, sunt, Primo, damnum ipsius debitoris. Secundo, damnum creditoris, vel tertiæ personæ. Tertio, impotentia, præsertim si cum cessione bonorum adjungatur. Addunt quarto nonnulli apud Lessi. cap. 16. dub. 9. excommunicationem creditoris; communius tamen id negant; si enim potest excommunicato dari elemosyna, immo debet illi dari, ex obligatione charitatis in gravi necessitate, a fortiori debet illi dari, quod ex obligatione justitiæ ei debetur, excusante ab hoc parvo commercio necessitate, vel utilitate creditoris; Quamvis si sit excommunicatus vitandus, & in judicio exigat debitum, possit repelli, ex cap. *Pia de Exceptionibus in 6.*

Causæ vero, ob quas restitutio licite omittitur, Primo sunt Remissio creditoris. Secundo, Compensatio. Tertio, Compositio. Quarto præscriptio. Quinto, Aliquando rei alienæ interitus. Sexto, Judicis, vel juris auctoritas. Septimo, Aliquando etiam ingressus in religionem; Ac demum juxta dicta art. 1. superioris quæst. Solutio facta creditori Creditoris. Hæc autem omnia sequentibus articulis examinabimus.

ARTICULUS I.

De Causis, ob quas differri potest Restitutio.

- I. Differri potest restitutio, si debitor restituendo patiatur damnum duplo majus, quam patiatur creditor ex tali dilatione; vel si pati deberet jacturam fama, aut alterius damni notabilis.
- II. Potest etiam differri, si deberet aliter vendere centum aureis rem valentem biscentum; aut si deberet vendere instrumenta sua artis, aut si deberet vir nobilis artem manuales exercere.
- III. Sicut etiam si deberet cadere de proprio statu juste acquisito, quamvis debita ex delictis contracta sint. At si per usuras status sublimior acquisitus sit, etiam heredes cum mutatione status tenentur restituere; Sicut etiam si res in individuo restituenda sit.
- IV. Nequit restitutio differri, ne quis magno lucro privetur.
- V. Differenda est restitutio, si ex ea grave damnum alteri sequatur.
- VI. Quenam impotentia dilationem restitutionis permittat?
- VII. Num licite differens restitutionem teneatur ad interesse?
- VIII. In gravi necessitate licitum est restitutionem differre, non tamen furari. In extrema necessitate dives tenetur ex charitate offerre pauperi res necessarias; & ex justitia tenetur non impedire, ne illas sibi accipiat.
- IX. Cessio bonorum, seclusa impotentia, non excusat a statim restituendo. Quid ea ferat pro foro externo? Nequit Clericus cedere bonis cum ignominia sui status.
- X. Qui cedit bonis, quantum possit occultare ad honeste vivendum?
- XI.

XI. Artifex, qui bonis cessit, tenetur exercere, sicut prius, artem suam, ut possit suis creditoribus satisfacere quantum potest. Quid si religionem ingrediatur?

I. **O**uæritur primo, Num possit restitutio differri, ne magnum damnum debitor patiatur?

Respondeo, quod si debitor restituendo pateretur damnum longe majus, quam patiatur creditor ex dilatione restitutionis, licite differri potest restitutio; (vocat autem Rebel. damnum longe majus, quod esset duplo majus.) Ratio est, tum quia creditor est in tali casu irrationabiliter invitus, quod ei restitutio differatur, cum iustitia non debeat adversari charitati; tum etiam, quia restitutio faciendâ est, ut ponatur æqualitas; in hoc autem casu non videretur poni æqualitas, sed inæqualitas per restitutionem, & ideo supra diximus, quod quando in restitutione plures expensæ faciendæ sunt, quam res ipsa valeat, potest restitutio differri: Si tamen damnum, quod sequeretur debitori ex restitutione, non esset longe majus, quam illud, quod ex dilatione pateretur creditor, restitutio non potest differri; quia in pari damno potior est conditio innocentis: Verbi gratia, si ex falsa testificatione a te facta imminet alteri periculum suspendii, debet falsa testificatio retractari, etiam cum pari periculo, quod tu sis suspendendus, dummodo ex retractione speretur utilitas.

Infertur hinc primo, quod si potest licite differri restitutio, quando imminet grave damnum temporale longe majus, quam patiatur creditor ex dilatione restitutionis, a fortiori differri potest, quando imminet debitori, aut alteri grave damnum spirituale; verbi gratia, si ex restitutione debitor conjiciat se in laqueum ex impatien-

Pars III.

tia, aut filii latrocinii se immisceant, aut uxor sui copiam aliis faciat, &c., Quia tamen hujusmodi damnum spirituale non est necessarium, sed voluntarium, ideo notat Pal. tract. 32. disp. 1. punct. 17., quod in eo solum casu possit restitutio differri, in quo ex charitate teneretur creditor tali dilationi consentire; nam alias si creditor ex dilatione grave damnum temporale eveniret, ex quo non teneretur consentire dilationi restitutionis, deberet statim fieri restitutio.

Infertur secundo, non teneri debitorem restituere bona inferioris ordinis cum jactura notabili boni ordinis superioris. Ordo bonorum temporalium is est, ut in infimo loco ponantur res pretio æstimabiles, ut pecunia, vestis, &c.; in medio ponatur honor, & fama; in supremo vita, libertas, virginitas, sanitas, membra, &c. Quare non teneretur restituere pecuniam, qui non potest illam restituere, nec per se, nec per alium, sine notabili jactura famæ, aut valetudinis; & consequenter scemina, quæ ex adulterio peperit, non teneretur cum periculo vitæ, vel famæ manifestare adulterium ad impediendum damnum filiorum legitimorum: Si tamen jactura boni superioris non sit notabilis, non excusat; unde infamatus propter aliqua furta tenetur ad restitutionem novi furti cum periculo novæ infamiæ; quia non videtur pati notabilem infamiam, qui jacturam suæ famæ fecit propter aliqua furta.

II. Infertur tertio, debitorem, ut restituat, non teneri aut seipsum vendere, aut vendere domum, vel agrum multo vilius, quam valet; Verbi gratia domum valentem ducentis aureis non teneretur vendere, si nonnisi centum aureis potest vendere: Idque verum est, etiamsi obligatio restituendi oriatur ex delicto, ut docet Less. dub. 1., Valent., Bonac., & alii contra

Sot.,

Sot., & Vasq.; Nec tenetur debitor vendere instrumenta suae artis, quae vitam sustentant; Nec vir nobilis tenetur artem manuum exercere, aut privare se obsequio omnium famulorum; aut equorum, ut restituat; Quamvis debeat attenuare, & diminuere victum, vestitum, & alias expensas, ut paulatim restituat servata decentia sui status.

III. Infertur quarto, posse licite differri restitutionem, quando debitor id non potest praestare, nisi cadat a proprio statu, iuste tamen acquisito; (alioquin si iniuste per rapinas, usuras, &c., statum suum acquisivisset, non diceretur cadere a proprio statu per restitutionem, sed potius transire ad proprium antiquum statum, restituendo;) Idque verum est, etiamsi debita contraxerit ex delicto, puta ex ludis, scortis, conversationibus, &c., ut communiter docent contra Less., Medin., Navar. apud Bonac.; debet tamen diminuere victum, vestitum, & alias expensas, ac dotem filiarum, ne creditor tantum detrimentum patiatur.

Infertur ultimo, filium usurarii teneri ad restitutionem, etiamsi facere illam non possit sine mutatione status acquisiti per usuras, dummodo absit infamia: Et universim res aliena in specie existens restitui debet, etiam quando damnum debitoris est longe majus damno creditoris, ut notant Less., Bonac., & alii communiter, quia res semper clamat ad dominum.

IV. Opponitur contra praedicta: Nemo potest accipere alienum ad vitandum proprium damnum notabiliter majus; ergo neque potest retinere res alienas ad vitandum damnum suum notabiliter majus damno creditoris.

Confirmatur, quia nemo potest differre restitutionem, ne privetur notabili lucro; ergo neque potest differre restitutionem debitam, ne subeat damnum notabile.

Respondeo cum Less. cap. 6. dub. 1. nego consequentiam. Disparitas est, quia magis est rem alienam auferre, spoliando dominum possessione sua, quam rem alienam retinere; Sicuti magis est vulnus inferre, quam vulnere non mederi.

Ad confirmationem, nego etiam consequentiam propter eandem rationem, quia magis est pati damnum, quam non habere lucrum, nec aequitas postulat, ut creditor rebus suis careat ob lucrum debitoris, ut communiter docent Doctores; Qui tamen id limitant, nisi debitor tale lucrum quarat ad satisfaciendum aliis creditoribus, quibus alioqui non esset solvendo; In eo enim casu creditor non censetur rationabiliter invitus.

V. Queritur secundo, Quandonam differri possit restitutio ob damnum imminens ipsi creditori, aut tertiae personae?

Respondeo, posse differri restitutionem, quoties censetur futura graviter perniciosa ipsi creditori, aut cuivis alteri. Ratio est, quia in tali casu dominus non censetur invitus, cum ex charitate, & aequitate teneatur pati dilationem ad vitandum grave damnum proximi, ut fuse ostendimus quaest. 4. art. 5.; Ubi etiam diximus cum Molin., Valent., Less. contra Sanch., & alios peccare graviter contra charitatem, qui restituit domino rem, qua ille peccaturus est contra alias virtutes a justitia, puta ad fornicandum, &c.; peccare vero probabiliter contra justitiam, qui restituit domino rem, quae vel ipsi, vel alteri est nocitura, verbi gratia gladium, quo mors infligenda est, si tamen commode potest restitutionem differre.

VI. Queritur tertio, Quam impotentia permittat dilationem restitutionis?

Respondeo cum Tambur. hic, illam impotentiam excusare a restitu-

tio-

tionem, qua debitor Primo non habet, unde solvat, cum ad impossibile nemo teneatur. Secundo, qua si solvat, fit graviter indigens, seu qua, ut modo diximus, notabiliter cadit e suo statu; quamvis enim in gravi necessitate nemo possit furari, potest tamen restitutionem debitor differre, ne in gravem necessitatem incurrat, ut notat Bonac. hic. Tertio, & quidem a fortiori, qua si solvat, fit extreme indigens. Quarto, qua si solvat, cogitur subire damnum notabiliter majus, quam sit damnum, quod creditor ex tali dilatione pateretur; unde docet Bonac. num. 22., & Less. cap. 16. num. 22., posse differre restitutionem, quando ad restituendum statim oporteret vendere centum rem valentem biscentum: Ubi notandum ex Less. loc. cit., quod si tales sint circumstantia, ut nisi nunc fiat restitutio, non possit amplius deinde fieri, in tali casu si res injuste ablata est, restitui debet statim, etiamsi magni sumptus essent faciendi. Si vero res praesertim parvi momenti sine duplo, vel triplo sumptu restitui domino amplius non potest, probabile est ex Less. cap. 15. dub. 8. dari posse pretium aequivalens; praesumi enim potest id domino non displicere, quia justitia charitati non adversatur, ut diximus quaest. 4. art. 2.

VII. Dubium est primo, an qui ob causas praedictas differt restitutionem, obligetur ad interesse, quod creditor patitur ex tali dilatione, videlicet ad lucrum cessans, & ad damnum emergens?

Respondeo juxta dicta, cum de possessore mala fidei, teneri ad interesse, si differat solutionem debiti ex delicto; quia talis mora fuit culpabilis in causa, videlicet in injusta acceptatione. Ita Molin., Laym. contra Navar. sect. 10., Pal. Si vero differatur solutio debiti ex contractu, non tenetur ad interesse, ex Less., Vasq. Bonac.

quaest. 4. punct. 1. quia cum mora neque in se, neque in sua causa sit culpabilis, damnum illud imputari non potest debitori, atque adeo non debet compensari. Si tamen debitor differat solutionem ad vitandum suum magnum incommodum, videtur obligandus ad restitutionem damni, quod creditor patitur ex dilatione restitutionis, ex Molin., & aliis apud eundem Bonac.; quia par non est, ut debitor fervet seipsum indemnem cum damno creditoris, quando debitor revera est solvendo, quamvis cum magno, aut notabili incommodo.

VIII. Dubium est secundo, An sicuti impotentia, & inopia debitoris excusat a restitutione, ita excuset etiam a peccato furti; unde liceat urgente necessitate accipere res alienas?

Respondeo, in communi, & gravi necessitate non esse licitum furari: Quicquid in contrarium senserint nonnulli apud Dian. par. 5. tract. 8. resol. 23., unde merito damnatur ab Innoc. XI. propos. 36. dicens, *Permissum esse furari non solum in extrema, sed etiam in gravi*: Econtra licitum est in extrema necessitate, in qua omnia sunt communia; Immo ex Less. cap. 12. num. 71., & aliis apud Hurtad., licitum etiam id est in valde gravi necessitate, quae comparetur extremae; cum quilibet malit mori, verbi gratia, quam esse in proximo periculo stupri, servitutis, vitae miserrimae, &c. Ratio est, quia jure naturae talis necessitas facit res communes, sicuti erant ante divisionem, & appropriationem jure gentium, & civili introductam; Etenim jus positivum non potest praedjudicare juri, quod a natura quisque habet tuendi vitam suam: Sicut autem potest sic indigens furari per seipsum, ita potest per alium, qui sit suum instrumentum, quando hic non potest de suo illum sublevare.

Notandum tamen, quod extreme

Q 2 in

indigens non potest ab extreme indigente furari, quia melior est conditio possidentis.

Dubium est tertio, Utrum extreme indigenti debeat quilibet subvenire ex iustitia, an solum ex charitate, & misericordia?

Respondeo cum Tambur., Pal., Lug., duas inesse diviti obligationes, prima est offerendi extreme indigenti res necessarias. Secunda, non impediendi, ne illas accipiat; sic enim satisfacit praecepto sublevandi proximum; Mandavit enim Deus unicuique de proximo suo: Obligatio tamen offerendi res necessarias est ex sola charitate, & misericordia, ad quam spectat sublevare miseras; obligatio vero non impediendi, ne illas accipiat, est ex iustitia; quia sicut quilibet habet jus accipiendi ad espota, idest quae sub nullius dominio sunt, ita extreme indigens habet jus accipiendi, quodcumque est sibi necessarium; cum tunc omnia sint communia: Unde fit, ut si dives impediat talem acceptionem, teneatur ad damna secuta; secus vero si solum non offerat. Utrum autem qui in extrema necessitate res alienas consumpsit, teneatur deinde refloriente fortuna restituere? diximus jam cum de possessore mala fidei.

IX. Quæritur quarto, An cessio bonorum sit causa, ut differatur solum, an vero ut omittatur restitutio?

Respondeo, cessionem bonorum nullatenus in foro interno eximere ab obligatione statim restituendi, si non sit conjuncta cum impotentia debitoris. In foro autem externo post cessionem bonorum debitor non potest in carcerem detrudi, donec non acquisierit bona superflua ad sui, suorumque sustentationem, ex lege *Qui bonis*, ff. *De cessione bonorum*. Quare debita per cessionem bonorum nullatenus extinguuntur, sed solum in foro exter-

no consopiantur, (sicuti consopiantur in foro interno, quando debitor est vere impotens satisfacere,) etiam cessio bonorum fiat cum quibusdam ignominiosis actibus juxta loci consuetudinem; verbi gratia, sedendo in loco publico cum corda capiti imposita, ut communiter docent apud Less. cap. 16. dub. 5. contra nonnullos. Ratio est, quia talis poena non potest extinguere obligationem naturalem restituendi; nec in foro externo imponitur, ut debitor a restitutione liberetur, sed ut plectatur culpa, quae praesumitur ab eo admissa.

Notandum hic primo, Clericum inopem nec teneri bonis cedere, nec posse in carcerem detrudi ob debita, ut docet Abbas, Immola, & alii apud Less. ex cap. *Odoard. 3.*, *De solutionibus*; quia Clericus non potest conveniri, nisi quatenus solvere potest, deductis necessariis alimentis, ne in opprobrium status Ecclesiastici cogatur mendicare; ut colligitur ex dicto Cap. *Odoardus*, & communiter Doctores docent. Nec potest Clericus huic privilegio cedere. Nomine autem Clerici non est intelligendus solum Clericus sacrorum Ordinum, & qui proprio ministerio Ecclesiae inservit, sed omnes Clerici, ex Rebuff., aut saltem ex Less. omnes Clerici, qui ex Trident. sess. 25. cap. 6. gaudent privilegio fori, ut sunt, Primo, initiati Sacris ordinibus. Secundo, habentes beneficium Ecclesiasticum. Tertio, Clerici, qui deferentes habitum, & tonsuram alicui Ecclesiae ex mandato Episcopi inserviunt. Quarto, Clerici, qui in seminario Clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad majores ordines versantur, & habitum cum tonsura gestant; Exceptis tamen conjugatis, qui si cum virgine contraxerint, & alicui Ecclesiae de mandato Episcopi inserviant, & habitum, ac

ton-

consuram deferant, gaudent eodem privilegio Canonis, & fori, non tamen ceteris Clericorum privilegiis.

X. Notandum secundo, eum, qui cogitur cedere bonis suis, posse occultare quantum satis est, ne pro sua conditione indecore vivat, seu quantum satis est ad tenuem sui, & suorum sustentationem juxta statum suum, etiam si debita propter delicta notoria contraxerit, cum non teneatur ad restitutionem cum tanto suo incommodo, ut communiter docent contra Medin., & Adrian. apud Dian. part. 3. tract. 4. resol. 78. Quod tamen semper intelligendum est, nisi creditores ex defectu restitutionis cogantur in similem miserum statum descendere; nam in tali casu melior esse debet conditio creditoris innocentis, quam debitoris rei, & hic potius, quam ille debet e statu suo cadere. Hinc Sot., Azor., Coelestin., & alii apud Dian. part. 5. tract. 14. resol. 87. docent, quod uxores, & filii, quorum maritus, vel parentes ad magnam penuriam sunt reducti, sive culpabiliter, sive inculpabiliter, si post eorum mortem inveniantur impotentes solvere debita a marito, vel patre contracta, possint ex bonis relictis occultare, quantum satis est ad vitam, suumque statum honeste conservandum; & si in judicio requirantur, possint cum æquivocatione congrua jurare se nihil occultasse, hoc est, nihil aliis debitum; & propter eandem rationem non incurrant excommunicationem forte latam contra occultantes sua bona.

Notandum tertio ex Less. cap. 16. dub. 3., & Navar., quod qui cedit bonis, habens debita ex delicto notorio, non possit tantum retinere, quantum si ex contractu debeat, & casu aliquo in grande infortunium incidere. Ratio est clara, tum quia æquum est, ut magis patiat, qui sua culpa non est solvendo, quam qui citra cul-

pam; tum etiam quia, qui alienis opibus novum statum acquisivit non dicitur cadere a proprio statu, si aliena restituens in statu humiliori sit.

XI. Rogabis: Num artifex, verbi gratia, qui cessit bonis, teneatur deinde exercere, sicut antea, artem suam, ut possit præter victum sibi necessarium acquirere, unde ex parte saltem creditoribus satisfaciat, an vero possit licite otari?

Respondeo cum communi apud Tambur. tract. 4. cap. 1. §. 9., quod teneatur operari, sicut antea, ut restituat quantum potest, tam debita ex delicto, quam ex contractu; cum enim per cessionem bonorum non sit extincta, sed consopita obligatio restitutionis, sequitur quod teneatur debitor facere quantum potest sine suo gravi incommodo, ut tali obligationi satisfaciat. Et ratio a priori est, quia qui tenetur ad ponendum finem, tenetur etiam ponere media saltem ordinaria ad ponendum talem finem; Verbi gratia, qui tenetur recitare horas, tenetur etiam comparare breviarium, & paterfamilias, qui tenetur alere suos, tenetur pariter ex virtute pietatis ad conquirendum victum consuetis hominum laboribus, ut possit suam familiam alere; ergo pariter qui tenetur restituere, tenetur adhibere media ordinaria ad satisfaciendum, atque adeo tenetur exercere, ut antea, artem suam; quamvis non teneatur extraordinarios labores, aut cuna gravi incommodo subire; Et ideo diximus, ex justitia obligari hujusmodi debitores ad non repudiandam hereditatem, aut donationem, qua possint suis creditoribus satisfacere.

Dices: Qui ære alieno gravatus, non habens unde reddat, religiosam vitam suscipit, non tenetur in religione laborare, aut hereditatem non repudiare, ut suis creditoribus satisfaciat; ergo neque in casu nostro; Antecedens quam-

quamvis negetur a Lug. disp. 21. sect. 6., & Sanch. lib. 6. cap. 12. num. 26., videtur tamen admitti a Pal. tom. 3. tract. 16. disp. 3.. Et sane quod possit aere alieno gravatus religionem ingredi, praescindendo a prohibitione Sixti V., docent D. Th., & alii apud Sanch. cap. 19. contra Molin. tom. 3. disp. 758., quia obligatio restituendi non est tanti, ut possit privare hominem bono superioris ordinis, quale est Deo vitam addicere in religione, ut dicemus in calce articuli sexti.

Respondeo, antecedens communis negari, & solum a Pal. disputationis gratia oppositam sententiam sustineri loc. cit. Verum admissio antecedente, negatur consequentia; Et disparitas est manifesta, quia religiosus quicquid acquirit, monasterio acquirit; Unde nihil prodesse potest creditoribus, quod debitor in religione aliquid suo labore acquirit, & consequenter non tenetur laborare, ut satisfaciat.

ARTICULUS II.

De Debiti remissione, quae excusat a restitutione.

- I. Condonatio creditoris tunc excusat debitorem a restituendo, quando ea est plene libera, & a jure non irritatur.
- II. Remissio facta debitori fingenti se pauperem est invalida, utpote facta per dolum circa causam finalem.
- III. Si condonetur pars debiti ob metum injustum, ne scilicet totum creditum amittatur ob culpam debitoris, talis condonatio est invalida; secus vero si fiat ob metum justum, ne scilicet totum creditum amittatur ob debitoris inopiam.
- IV. Est etiam invalida, si metus a tertia persona incutiatur ad remissionem extorquendam.

V. Debitor, qui sine fraude se composuit cum creditoribus, non tenetur deinde partem debiti sibi remissam restituere, si deveniat ad pinguinem fortunam; secus si sese in Ecclesiam recipiat, ut pars debiti sibi remittatur.

VI. Excusatur a restitutione debitor, cui constat de voluntate sive formali, sive praesumpta creditoris debitum remittentis; secus vero si de ea dubiet.

I. **Q**uæritur primo, Quanam condonatio creditoris excuset a restitutione debitorem?

Respondeo, excusare solum illam, quæ fit omnino libere, & a jure non impeditur; talis enim condonatio æquivaleret restitutioni, tollitque injuriam auferendam per restitutionem; eo quod scienti, & volenti, quod non fiat restitutio, nulla fit injuria. Quia tamen condonatio est quædam donatio, & donatio, ut sit valida, debet esse omnino libera, ita ut si per metum fiat, sit invalida, ideo condonatio, quæ est involuntaria simpliciter, aut mixta cum involuntario, non deobligat a restitutione; ut si fiat per ignorantiam, per metum gravem, aut levem, quamvis reverentialem, per dolum, & fraudem debitoris; Et universim quæ donationem invalidant, pariter invalidant debiti condonationem.

Præterea condonatio, ut excuset a restitutione, debet a jure non impedi; nam, verbi gratia, furiosus, & pupillus sicut non possunt donare, ita nec debitum remittere, jure impediante talem donationem. Pariter si Episcopus aliquid in visitatione accipiat præter sumptus necessarios, & remissionem obtineat, invalida est remissio; Immo tenetur duplum restituere infra mensem sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ ipso facto incur-